

Remissvar
Regeringskansliet

2024-09-09

Remissvar gällande betänkandet Utredningen om ungdomskriminalitetsnämnder. SOU 2024:30

Barnläkarföreningen delar utredningens oro över den allvarliga samhällsutvecklingen i Sverige under de senaste åren, där allt fler och allt yngre barn och unga involveras i grov våldsbrottslighet. Vi instämmer dock endast delvis i bedömningen att problemet kräver helt nya åtgärder. Dessutom ser vi flera allvarliga brister i betänkandets slutsatser och förslag.

Förslaget till förordning beskrivs som en primärt förebyggande instans, men i den danska förlagan används den som en sekundärpreventiv åtgärd. Vi anser att förordningen är problematisk då den blandar dessa begrepp, vilket skapar svårigheter för de utförande myndigheterna.

Exempelvis hamnar Kriminalvårdens insatser för en icke dömd person utanför myndighetens ordinarie uppdrag. Jämlikhetshänsyn på riksnivå, liksom möjlighet att inhämta statistik och trender över tid, vore teoretiska fördelar av att införa en dylik förordning nationellt.

Vi bedömer dock att antalet individer som skulle omfattas av myndighetens insatser är för få för att göra någon betydande skillnad på gruppnivå, även då det kunde vara värdefullt för den enskilda individen.

Vidare skulle en resurssättning av den föreslagna myndigheten sannolikt leda till en dränering av den ordinarie verksamheten, vilket i sin tur skulle försvåra det lokala arbetet, både inom den befintliga verksamheten och vid verkställandet av myndighetens beslut.

Sammanfattningsvis anser vi att:

- Det brottsförebyggande (primärpreventiva) arbetet bör fokusera på att, i lokalsamhället, stärka skyddsfaktorer och minska riskfaktorer för barn och ungdomar, inte minst genom att förbättra stödet till föräldrar.
- Mödra- och barnhälsovården når alla familjer och arbetar förebyggande (primärpreventivt), upptäcker psykosociala problem och erbjuder tidiga insatser vilket bör tas hänsyn till vid överväganden om nya primärpreventiva strategier.
- En viktig komponent för att förebygga normbrytande beteenden och möjliggöra tidiga insatser på grupp- och individnivå är att använda sig av skolnärvaro. Ett rättssäkert system för att på grupp- och individnivå åskådliggöra skolnärvaro, med tydliga åtgärdstrappor för frånvaro, samt mer stringent uppföljning av Skolinspektionen, vore ytterst värdefullt.
- Lagstadgad uppföljning av stödinsatser till familjen skulle ge ökade möjligheter att genomföra och utvärdera tidiga insatser.
- Insatser för barn och ungdomar behöver samordnas och följas upp kontinuerligt, i enlighet med Socialstyrelsens kunskapsstöd.

- De verksamheter och myndigheter som på olika sätt idag är engagerade i primär- och sekundärpreventiva insatser behöver ekonomiska och juridiska förutsättningar för informationsutbyte och kommunikation. Informationsutbyte mellan verksamheter bör inte begränsas av sekretess i det fall det gagnar barnet. Det är angeläget att lagstiftning kring underlättande av informationsutbyte kommer till stånd.
- Regeringen bör överväga att lagstifta kring de redan befintliga samverkansformerna SSPF (Socialtjänst, Skola, Polis och Fritidsarenan) och SIG (Samverkan i sociala insatsgrupper).
- Införandet av en statlig myndighet med ungdomskriminalitetsnämnder verkar inte lämplig, nödvändig, eller kostnadseffektiv, utan skulle rentav kunna äventyra de faktiska möjligheterna för lokalsamhället att genomföra de brottsförebyggande åtgärder som i slutändan ska komma barnet eller ungdomen till del.
- En myndighet bör inte fatta beslut på individnivå och inte heller ha tillsyn över sig själv.
- I det fall en brottsförebyggande myndighet införs bör även förskola, skola, fritidsarenan och socialtjänst kunna hänvisa ärenden till myndigheten.
- I ett tvärprofessionellt team såsom den tänkta ungdomskriminalitetsnämnden, som ska bedöma och hantera unga med kriminella beteenden, krävs barn- och ungdomspsykiatrisk kompetens. Det finns flera tillstånd utöver "grav psykiatri" (t.ex. låg begåvning, trauma, neuropsykiatri) som skulle behöva identifieras för att bättre förstå eventuella utmaningar och för att anpassa insatser.
- I det fall ungdomskriminalitetsnämnder ska införas krävs en mer ingående barnkonsekvensanalys av och förslag på hur barnets rättigheter enligt barnkonventionen ska säkerställas.

Specifika kommentarer:

Nedan följer kommentarer gällande de enskilda delarna i betänkandet.

1.5 Förslag till förordning med instruktion för Myndigheten mot ungdomskriminalitet

I §16 exemplifieras olika åtgärder som myndigheten kan hänvisa till (s. 56). Dessa åtgärder, såsom sociala insatser och medling, är redan idag tillgängliga inom andra verksamheter som socialtjänsten. Vi ifrågasätter därför starkt behovet av en ny myndighet för att hänvisa till åtgärder som redan existerar. Detta framstår för oss som överflödigt byråkrati.

Vi saknar dessutom konkreta brottsförebyggande förslag som skulle motivera inrättandet av en ny myndighet. De brottsförebyggande åtgärder som föreslås i §§3 och 4, såsom krav på skolgång, deltagande i fritidsaktiviteter, behandling eller vård, samt andra åtgärder för att förhindra ogynnsam utveckling hos den unge, är alla åtgärder som redan kan genomföras inom dagens system.

Vi instämmer i att främjandet av skolgång, en meningsfull tillvaro, tillgång till hälso- och sjukvård samt möjligheten till exempelvis flytt till annat geografiskt område är viktiga brottsförebyggande åtgärder. Dock framgår det inte på vilket sätt den föreslagna myndigheten skulle ge de aktuella aktörerna större möjligheter att förverkliga dessa åtgärder för individen jämfört med nuvarande system.

Det bör även påpekas att även om en individ kan tvingas till fysisk närvaro i skolan eller fritidsaktiviteter, så är det inte denna närvaro i sig som är brottsförebyggande. Det är snarare den kunskap, det engagemang, och den känsla av samhörighet och framgång som dessa aktiviteter kan erbjuda som är avgörande. Här krävs relationsbygge och lokalt arbete av skola, socialtjänst, med flera aktörer.

Det är en god tanke att lagstifta om en handlingsplan, men för oss är det inte uppenbart att eftersträvansvärda effekter kommer barnet till del i större utsträckning genom att exempelvis skolgångskrav skrivs in i en handlingsplan.

3.2 Reglering av ungdomskriminalitetsnämnden

Vi samstämmer helt i utredningens slutsatser att stort fokus bör ligga på att stärka skyddsfaktorerna kring barnet och försöka minimera riskfaktorerna (s 107). Barn där oro väcks kring livssituation och familjekontext uppmärksammas ofta inom mödra- och barnhälsovård under graviditet och barnets första levnadsår. På flera håll i landet håller det evidensbaserade arbetssättet "BarnSäkert" på att införas. Det kartlägger riskfaktorer i små barns liv och hänvisar vidare till insatser i både kommunal och ideell sektor när det behövs. Arbetssättet utgör en grund för tidig samverkan kring barn i riskmiljöer. Andra goda exempel på fungerande och utvärderade arbetssätt är utökade hembesöksprogram mellan mödra- och barnhälsovård samt socialtjänst. Dessa metoder bör utvecklas och implementeras i hela landet. Den starkaste skyddsfaktorn för att undvika framtida kriminalitet är ett gott föräldraskap. Föräldraskapsstöd är således en viktig faktor i det brottsförebyggande arbetet. I år finns statliga medel från Myndigheten för familjerätt och familjeskapsstöd för att arbeta specifikt

med föräldraskapsstöd. Även i det pågående arbetet med det Nationella hälsoprogrammet 0-20 år betonas föräldraskapsstöd. Vi anser att man behöver fokusera på dessa initiativ.

Ytterligare en potent skyddsfaktor för unga är skolan. En fungerande skolgång och skoltrivsel minskar risken för kriminalitet och psykisk ohälsa. Skolfrånvaro är en viktig markör och starkt kopplad till förekomst av riskbeteenden och utsatthet. Vi noterar att närvarokontroller haltar på många enskilda skolor och att en övergripande struktur saknas. Vi efterlyser att systematiskt och rättssäkert lägga tydligare fokus på mer lättillgängligt närvarosystem med tydligare åtgärdstrappor och starkare uppföljning av Skolinspektionen. Detta vore värdefullt av flera anledningar, men i detta sammanhang ett sätt att identifiera och följa upp elever med problematisk frånvaro med risk för eller redan befintlig kriminell benägenhet.

4.9 Metoder för att bedöma risk för brottslighet

I SBU:s utvärdering belyses att samverkan mellan verksamheter har effekt (s 151). Detta är av högsta vikt och behöver stärkas utifrån befintliga verksamheter. (se svar 5.6 nedan).

5.2 Barnkonventionen

Vi välkomnar att FN:s konvention om barnets rättigheter omnämns i remissen (s 156). Dock görs detta mycket ytligt. Barnets bästa används i förslaget som en term för att rättfärdiga myndighetens arbete, men betänkandet adresserar enbart att barnet ska informeras, inte hur barnets åsikter ska tas tillvara.

I betänkandet adresseras risken för stigmatisering (s 237). Det är mycket sannolikt att exempelvis socioekonomiskt utsatta barn och unga i större utsträckning kommer bedömas ha "levnadsförhållanden och övriga omständigheter" som gör dem aktuella för hänvisning till ungdomskriminalitetsnämnden. Eftersom en mörk syn på den egna framtiden har stark koppling till samtliga riskbeteenden, vilka i sin tur även sinsemellan ökar risken för att utsätta sig eller bli utsatt för hälsorisker, normbrytande beteenden och ohälsosamma levnadsvanor skulle det i värsta fall kunna bli en självuppfyllande profetia att hänvisa dessa ungdomar till ungdomskriminalitetsnämnden.

Kritik har i Danmark även gällt hur nämndmötena går till, i rättsal där flertal myndighetsrepresentanter medverkar, vilket kan upplevas både stigmatiserande och traumatiserande för unga. Inte minst barn och ungdomar med kognitiva funktionsnedsättningar, vilka kan tänkas vara överrepresenterade i den grupp som aktualiseras för nämnden, kan ha svårt att förstå situationen och varför de är där. Med ett införande av en ungdomskriminalitetsnämnd behöver således barnets rättigheter belysas och tydligt beaktas ur ett rättssäkerhetsperspektiv.

5.6 Samverkan mellan olika aktörer i det brottsförebyggande arbetet

Idag finns samverkansformer mellan kommunala verksamheter, genom SSPF (Socialtjänst, Skola, Polis och Fritidsarenan) och SIG (samverkan i sociala insatsgrupper). Allt fler kommuner använder sig av dessa. Utredningen belyser att dessa samverkansformer inte är lagstadgade och att de kräver

samtycke (s 174-176). I detta sammanhang kan lagförslag stärka samverkansmöjligheterna mellan flera aktörer. Den tyska modellen ”Kurve Kriegen” omnämns också, som ett exempel på fungerande samverkansmodeller med goda resultat. Det finns nu kommuner i Sverige som arbetar enligt ”Rätt kurva”, med samverkan mellan socialtjänst och polisen där det avgörs vilka barn som befinner sig i riskzonen och där ett fördjupat arbete sker tillsammans med den ideella organisationen ”Beredskapslyftet”. Allt sker alltså redan i dagsläget i det lokala kommunsammanhanget.

I likhet med nuvarande lagstiftning avseende Samordnad Individuell Plan (2 kap 7§ SoL och 16 kap 4§ HSL) skulle lagstiftning kring SSPF (Socialtjänst, Skola, Polis och Fritidsarenan) möjliggöra viktigt, lokalt och nära arbete i det tidigt förebyggande barn- och ungdomskriminalitetsarbetet. Inspiration kan tas från befintliga verksamheter i Sverige och i Tyskland, t.ex. Detta initiativ anser vi vara mycket mer angeläget än en ny myndighet eftersom dylika arbetssätt inte tar fokus eller resurser från de verksamheter som utför det brottsförebyggande arbetet.

7.2 Erfarenheter av systemet i Danmark

Här anges att den danska reformen ”ännu inte har utvärderats av oberoende myndighet eller forskare” (s. 202), och att genomförda utvärderingar inte kan besvara frågan hur reformen har påverkat ungdomskriminaliteten i Danmark (s. 204). Det beskrivs att Danmark parallellt med ungdomskriminalitetsnämnderna har infört en rad andra förändringar (s. 205), och att målgruppens avgränsning är osäker (s. 203). Vi tolkar det som att det i nuläget inte på ett objektivt och rationellt sätt går att dra några slutsatser avseende den danska modellen, och därmed inte heller hur önskvärt det är att implementera en svensk variant av densamma.

När det dessutom saknas underlag för att bedöma reformens kostnadseffektivitet (s. 204) och ländernas olikheter är så pass många (rubrik 7.4 Utmaningar med ett system liknande det danska i Sverige, ss. 207-217) blir vår slutsats att den danska modellen inte nödvändigtvis är lämplig att utgå från när Sverige ska satsa på tidiga och förebyggande insatser

Som barn- och ungdomsläkare vill vi i sammanhanget också framhålla vår tillstyrkan av ett mycket viktigt faktum som beskrivs som en del av kritiken mot det danska systemet och dess åldersgränser, nämligen de kända neurobiologiska skillnader som gör ungdomar och unga vuxna mer sårbara för belöning och riskabla beteenden, framför allt i emotionellt laddade situationer eller när mycket står på spel (s. 204). Denna och annan kunskap om förväntad psykologisk och social utveckling behöver tas i beaktande vid beslut om straff, social rehabilitering och förebyggande åtgärder. Betänkandet saknar resonemang och källhänvisningar som skulle spegla att detta gjorts. Hänvisning finns till Skottland (s. 204) där man höjt straffåldern, med hänsyn till ungdomar och unga vuxnas neurobiologiska utveckling. I Danmark har kritik bland annat framförts om att ”straffåldern har i praktiken sänkts till 10 år och barn ställs inför rätta när det egentligen är andra insatser som behövs” (Mads Bilstrup, förbundsordförande i Dansk Socialrådgiverforening - ”Så fungerar de danska nämnderna” - DN.se).

En väsentlig skillnad mot det svenska förslaget är att de barn och ungdomar som kallas till ungdomskriminalitetsnämnderna i Danmark är misstänkta eller dömda för brott. I betänkandet anses att en samlad bedömning ska göras utifrån andra kriterier än ålders-, hemvists-, och kriminalitetskriterierna, samt att en brottsförebyggande modell bör avgränsas från det straffrättsliga systemet (s. 234). Samtidigt anges att polis och åklagare ska genomföra utredningen (s. 233), att barn och vårdnadshavare ska hämtas med polishandräckning om de uteblir från möten (s 296), att offentligt biträde ska utnämnas (s 303), och att barn och vårdnadshavare åläggs att ha tät kontakt med

Kriminalvården (s 347). Även om det framhålls att insatserna inte ingår i det straffrättsliga systemet kommer det vara mycket svårt för gemene man att se dessa påtvingade insatser och beslut av Polismyndighet, åklagare, offentliga biträden och Kriminalvård som något annat än straffpåföljder.

8.2 Målgrupp

Betänkandet konstaterar att den nya ordningen kommer innebära en "parallell process för enskilda individer" och har en förhoppning om att utveckla redan befintliga arbetssätt i gränslandet mellan rättsväsende och socialtjänst (s. 225). Vi menar att redan existerande verksamheter, med tydligare reglering och utökad lagstadgad uppföljning av stödinsatser till familjen samt en översyn av sekretessgränser mellan verksamheter, skulle kunna leverera mer systematiska och hållbara insatser av god kvalitet.

9.1 Hänvisning av ärenden

Vi anser att skrivelsen kring att polisen ska hänvisa till myndigheten (s 298) är för snäv. Unga i riskzon för kriminalitet kan identifieras även på andra arenor, såsom skolan, fritidsverksamheten och socialtjänsten. Det är inte heller säkert att dessa unga är kända för polisen eftersom de ännu inte begått några brott.

Därmed anser vi att flera aktörer, såsom skola, fritidsverksamhet och socialtjänst också ska kunna hänvisa till en eventuell brottsförebyggande myndighet. Vi delar inte uppfattningen att hänvisningen från andra verksamheter skulle medföra alltför mycket dubbelarbete. Däremot anser vi att en etablering av myndigheten som sådan skulle medföra dubbelarbete (se tidigare).

9.3 Möjlighet att undanta vissa ärenden

Här framgår att unga med grava psykiatriska problem kan undgå ärende i myndigheten (s 281). Eftersom samarbete med hälso- och sjukvården inte aktualiseras i remissen undrar vi vem som ska bedöma den unges psykiska ohälsa. Samarbete med t.ex. barn- och ungdomspsykiatri är grundläggande i detta arbete.

9.4 Befogenheter och beslut

Vi är kritiska till att en statlig myndighet ska arbeta med brottsförebyggande åtgärder på individnivå samt att myndigheten utvärderar sig själv.

I betänkandet anges att "Beslut om brottsförebyggande åtgärder i en handlingsplan kan fattas oberoende av om den unge och dennes vårdnadshavare lämnar sitt samtycke till åtgärden eller inte" (s. 294). Dessa beslut kan begränsa individens fri- och rättigheter och föreslås kunna överklagas till förvaltningsrätten (s.307). Vi är kritiska till att en statlig myndighet med regionala kontor på ospecifika grunder ska kunna belägga ännu inte dömda minderåriga med tvångsåtgärder.

Vi anser att insatserna i betänkandet idag redan täcks av polis, skola och socialtjänst (se svar 5.6). Att

stärka möjligheterna till samverkan/samarbete mellan aktörer, exempelvis genom lagstiftning som underlättar informationsdelning över sekretessgränser, vore välkommet.

9.6 Handläggning av ärenden och vissa processuella frågor

Utredningen föreslår att inte anlita barnsakkunniga i myndigheten (s 320). Detta anser vi är ett misstag! Handläggande av komplicerade ärenden med stor psykosocial problematik, många riskfaktorer och få skyddsfaktorer kräver god kunskap om barn och ungdomars biologiska, psykologiska och sociala utvecklingsfaser. Denna kunskap krävs också hos de som fattar beslut om myndighetens uppdrag och verksamhet.

10 Information, sekretess och dataskyddsfrågor

Vi samstämmer i utredningens slutsats att informationsutbyte mellan verksamheter är nödvändigt och föreslår att regeringen fokuserar på lagstiftning kring just denna grundläggande förutsättning (s 363). Detta berör t ex samverkan mellan polismyndighet och hälso- och sjukvårdsarenan liksom samverkan mellan socialtjänst, hälso- och sjukvård- och fritidsarenan.